

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**РОЗБУДОВА ВНУТРІШНІХ СИСТЕМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
В ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ІНСТРУМЕНТИ ТА ВИКЛИКИ**

Електронний науковий збірник тез доповідей
III Міжнародної науково-практичної конференції

16–17 листопада 2023 року

УДК 378.014.6(477):378.4(477.411)КНУ(082)

Р64

Учасники: Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Національний Еразмус+ офіс в Україні; Інститут вищої освіти НАПН України; Альянс українських університетів; Відділ забезпечення якості освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Редакційна колегія: В. Бугров, канд. філос. наук, проф.; А. Гожик, канд. геол.-мінерал. наук, доц.; К. Смирнова, д-р юрид. наук, проф.; Ю. Тимцуник, канд. пед. наук, методист

Адреса редакційної колегії: к. 223, 60, вул. Володимирська, м. Київ

Р64 Розбудова внутрішніх систем забезпечення якості в закладах вищої освіти України: інструменти та виклики : електрон. наук. зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 лист. 2023 р.). –К. : ВПЦ "Київський університет", 2023. – 158 с.

ISBN 978-966-933-250-9

Висвітлено проблеми кваліфікації, оцінювання та культури якості у контексті проблеми розбудови внутрішніх систем забезпечення якості в закладах вищої освіти України, зокрема щодо розмаїття підходів та критеріїв оцінювання якості освітніх програм; розвитку академічної мобільності викладачів як однієї з умов забезпечення якості освіти; впливу репутації університетів як чиннику забезпечення якості освіти, а також створення національного рейтингу на основі прозорої методології; впровадження інноваційних тенденцій в освітню діяльність закладів вищої освіти, зокрема щодо формування повних та часткових професійних кваліфікацій, а також щодо діджиталізації та віртуалізації освітньої діяльності та освітнього простору як інструментів розвитку культури якості закладів вищої освіти.

Для працівників вищої освіти, здобувачів освіти в вітчизняних закладах вищої освіти, а також державних службовців, працевдавців і фахівців незалежних інституцій із забезпечення якості.

УДК 378.014.6(477):378.4(477.411)КНУ(082)

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ISBN 978-966-933-250-9 ВПЦ "Київський університет", 2023

Т. Боцян, канд. екон. наук, доц.
ORCID ID 0000-0001-8423-7424
e-mail: botsian.tetiana@zu.edu.ua

Н. Корнійчук, канд. біол. наук, доц.
ORCID ID 0000-0002-8137-114X
e-mail: korniychuknm@meta.ua

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Житомир, Україна

СВІТОВІ РЕЙТИНГИ В УКРАЇНИ: PRO ET CONTRA

Проаналізовано досвід участі у світових рейтингах QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings та Academic Ranking of World Universities вітчизняних закладів вищої освіти за період 2020–2022 рр. Зроблено висновок про те, що входження до них українських університетів не може виключати створення національного рейтингу.

Ключові слова: міжнародний рейтинг, світовий рейтинг, QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings та Academic Ranking of World Universities, Шанхайський рейтинг.

Рейтингування – один із визначних показників якості університетів сьогодні. Рейтингове місце закладу вищої освіти не лише визначає його сприйняття різними групами потенційних стейкхолдерів, але й є засобом конкуренції на ринку освітніх послуг. Із прийняттям 2019 року Постанови КМУ "Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності" [1] участь в міжнародних рейтингах QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings або Academic Ranking of World Universities – World Top 500 Universities стала визначальною ознакою отримання державного фінансування, адже показник міжнародного визнання закладу вищої освіти визначається входженням до зазначених рейтингів із порядковим номером, що не перевищує 1000 (без поділу на факультети, спеціальності тощо).

Метою дослідження є аналіз досвіду участі в світових рейтингах вітчизняних закладів вищої освіти в 2020–2022 роках.

Проаналізовано: QS World University Rankings (далі – QS рейтинг), The Times Higher Education World University Rankings (далі – THE рейтинг) та Academic Ranking of World Universities (далі – ARWU рейтинг), які є найвпливовішими в світі, участь в яких впливає на державне фінансування закладів вищої освіти.

Аналіз розподілу коштів державного бюджету між закладами вищої освіти за період дії "формульного фінансування" показав, що в динамці за 2020-2022 роки кількість університетів, які потрапили до цих рейтингів та отримали фінансування, маючи показник міжнародного визнання 1,1 не перевищувала 6 одиниць [2]. Університети в рейтингах було представлено наступним чином (табл. 1):

Таблиця 1

**Аналіз рейтингових місць університетів
із показником міжнародного визнання 1,1 (2020–2022)**

№	Заклад вищої освіти	QS World University Rankings			THE World University Rankings		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022
1	Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"	701–750	701–750	701–750	–	1001+	1201+
2	Національний університет "Львівська політехніка"	801–1000	801–1000	801–1000	801–1000	501–600	601–800
3	Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"	651–700	651–700	651–700	1001+	1001+	1201+
4	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	477	511–520	541–550	1001+	1001+	1201+
5	Сумський державний університет	701–750	701–750	801–1000	1001+	501–600	501–600
6	Харківський національний університет радіоелектроніки	–	–	–	–	801–1000	–

Джерело: власна розробка на основі офіційних сайтів світових рейтингів та [2]

До QS рейтингу 2020 року ввійшло сім університетів – п'ять представлені в табл. 1, крім того, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (601-650 місце) й Національний університет Києво-Могилянська Академія (1001+ місце). До ТНЕ-рейтингу ввійшло шість українських університетів, де чотири зазначені в табл. 1 та Львівський національний університет ім. Івана Франка, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (обидва посіли місце 1001+). Отже, разом у світових рейтингах було представлено лише сім університетів України.

Ситуація дещо змінилась 2021 року. До QS-рейтингу-2022, що опублікований 08.06.21, увійшли вже вісім університетів – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (601–650 місце), Львівський національний університет ім. Івана Франка (1001–1200), Національний університет Києво-Могилянська Академія (1001–1200). До ТНЕ-рейтингу-2021 увійшло вже дев'ять українських університетів. Крім відображених в таблиці, також Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Львівський національний університет ім. Івана Франка, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Усі вони посіли місце 1001+.

Аналіз даних 2022 року показав, що до QS-рейтингу-2023 (дані опубліковані 08.06.22) увійшли: університет ім. Тараса Шевченка (651–700 місце), Львівський національний університет ім. Івана Франка (1001–1200), Національний університет Києво-Могилянська Академія (1001–1200), Одеський національний університет ім. І. Мечнікова (1001–1200) та Національний університет біоресурсів і природокористування України (1201–1400) – разом 11 університетів. У ТНЕ-рейтингу (вересень, 2021) було вже 28 вітчизняних університетів: на місці до 1000 – два, 1001–1200 місце – один, 1201+ – сім університетів і ті, що подали себе себе до рейтингу, але не посіли жодного місця – 18.

Аналіз участі закладів вищої освіти в рейтингах показує позитивну динаміку, адже в QS-рейтингу в 2016–2018 рр. було представлено лише шість вітчизняних університетів. На нашу думку, саме включення показників рейтингу до "формульного фінансування" вплинуло на цей процес.

Якісний аналіз показників, що відображено в досліджуваних рейтингах, дозволяє окремим дослідникам стверджувати, що QS-рейтинг є найбільш точним і надійним, оскільки схвалений Міжнародною групою експертів із рейтингу (IREG) [3]. Варто зазначити, що до 2009 року QS- і THE-рейтинги були об'єднані. Із 2009 року, після їх розподілу, QS-рейтинг залишив стару методику розрахунку показників, у той час, як THE-рейтинг почав використовувати нові. Показники QS-рейтингу не є сталими та змінюються, залежно від позиції різних груп стейкхолдерів. Зокрема, 2023 року з'явилися: сталий розвиток і міжнародна дослідницька мережа – по 5 %, працевлаштування випускників – 15 %, і, наразі, у 20-й версії рейтинг урахує: репутацію в академічному середовищі – 30 %, репутацію серед роботодавців – 15 %, співвідношення кількості викладачів і студентів – 10 %, цитованість наукових публікацій представників університету – 20 %, частку закордонних викладачів, частку закордонних студентів, міжнародну дослідницьку мережу, працевлаштування випускників, сталий розвиток – по 5 % [4, 5].

Показники THE-рейтингу згруповано до п'яти сфер:

- *викладання* (начальна репутація, співвідношення викладачів і студентів, співвідношення аспірантів і бакалаврів, співвідношення аспірантів і науково-педагогічних працівників, доходи від навчання);
- *дослідницьке середовище* (дослідницька репутація, доходи від науково-дослідної роботи, обсяг наукової та науково-дослідної продукції);
- *якість досліджень* (рівень цитування, якість та вплив досліджень);
- *міжнародний світогляд* (частка закордонних студентів, частка закордонних викладачів, кількість закордонних співавторів);
- *промисловість* (патенти, доходи від трансферу знань і технологій) [6].

Academic Ranking of World Universities або так званий "Шанхайський рейтинг" не містить жодного вітчизняного університету в діапазоні 2003-2023 років [7]. Цей рейтинг як критерії, що підлягають оцінюванню, приймає:

- *якість освіти* (частка випускників закладу освіти, що є лауреатами Нобелівської премії або отримали медаль Філдса);

- *якісний склад персоналу університету* (частка персоналу закладу освіти, що є лауреатами Нобелівської премії або отримали медаль Філдса та високоцитовані дослідники за [8]);

- *результати досліджень* (статті, опубліковані в галузі природничих і математичних наук в журналах "Nature" та "Science"; статті, індексовані за Science Citation Index-Expanded та Social Science Citation Index);

- *академічна успішність закладу на душу населення* (зважені бали за п'ятьма зазначеними показниками, поділені на кількість викладачів, що еквівалентні повній зайнятості в країні розміщення закладу освіти).

Аналізуючи цей рейтинг, варто зазначити, що з 2020 року в рейтингу високоцитованих дослідників за версією Clarivate серед українських закладів вищої освіти входить лише один дослідник з Дніпровського державного медичного університету. Крім того, уваги потребує той факт, що адміністрація рейтингу співпрацює саме з базами даних Clarivate, а не, скажімо, Scopus, яка є більш затребуваною на вітчизняних теренах. Також за основну цитування приймають не вже звичний українському науковцю за низкою рейтингів індекс Гірша (h-індекс), а саме індекси, що належать Clarivate – Science Citation Index-Expanded (SCIE) та Social Science Citation Index (SSCI).

Аналіз методики досліджень світових рейтингів указує на те, що входження до них українських університетів є більш репутаційним показником для української науки загалом та не може виключати створення національного рейтингу, який би включав необхідні для розвитку національних закладів вищої освіти показники.

Список використаних джерел

1. Постанова КМУ "Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності" № 1146 (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF/ed20230101#Text>

2. Офіційний сайт МОН. (2023, 02 листопада). *"Розподіл коштів з державного бюджету між закладами вищої освіти"*. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020>

3. Abdukadirov, A. (January 6, 2023) *Truth About QS Ranking: Is It the Best Way to Judge University Quality? – College Reality Check*. College Reality Check. <https://collegerealitycheck.com/qs-ranking/>
4. QS World University Rankings (2023, 06 жовтня). "*QS World University Rankings*" <https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4405955370898>
5. Офіційний сайт QS World University Rankings (2023). <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2022>
6. Офіційний сайт The Times Higher Education World University Rankings (2023, 02 листопада). <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking>
7. Офіційний сайт Academic Ranking of World Universities (2023). <https://www.shanghai ranking.com/>
8. Highly Cited Researchers (2023, 02 листопада). "*Highly Cited Researchers*" <https://clarivate.com/highly-cited-researchers/>